

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 2(29)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2011

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Подолька А. М., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Пила В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подолька А. М., д-р юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 4 від 27 квітня 2011 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 2 (29). — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 222 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011

Пруднікова Л. О. Стратегічні напрями подолання проблем нерівномірності соціально-економічного розвитку Донбасу.....	127	Солонина В. Ф. Цивільно-правові проблеми забезпечення права на захист в аспекті вибору способу захисту порушених прав	178
Ручка Н. В. Інструменти комплексної продуктової політики як засіб раціоналізації виробництва і споживання	134	Шашкова-Журавель І. О., Журавель М. І. Порівняльно-правові аспекти правового регулювання профспілкового руху в державах Західної Європи і США.....	183
Устименко Г. В. Місце центрального банку в системі органів державної влади	140	М. М. Зелененький Держава як один із суб'єктів соціального партнерства	187
Шеховцов В. В. Деякі сучасні тенденції визначення фінансового механізму інвестиційної діяльності комерційних банків	145	ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	192
Тимошин В. В. Поняття форми державного контролю господарської діяльності у сучасній державно-правовій теорії.....	149	Євтушевська О. І., Слободян С. І. Питання здійснення досліджень політичного лідерства в Україні з урахуванням гендерних особливостей.....	192
Ягода Янковска Підходи до державного регулювання партнерських відносин у сфері туризму Республіки Македонія.....	154	Гончаренко Є. Ю. Аналіз можливостей проведення тестового контролю у студентів-лінгвістів при вивченні німецької мови як другої іноземної.....	199
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	159	Маяцька О. Ю. Поведінка студентської групи як предмет соціально-психологічного аналізу	204
Зарудний Є. О. Предмет та обов'язок доказування: співвідношення понять.....	159	Параф'ян Кароль Соціально-психологічні аспекти дослідження феномена політичного лідерства: теорія і методологія	209
Мигалевич В. В. Значення покарання у підвищенні ефективності боротьби з корупцією.....	163	Параф'ян Кароль Громадська активність у структурі соціальної активності: соціально-психологічний вимір.....	214
Модлицький О. І. Розвиток цивільно-процесуальних відносин: теоретико-методологічні аспекти аналізу	168	ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	220
Морару А. А. Правові основи державного управління в аспекті становлення України як демократичної, правової та соціальної держави	173		

ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ТУРИЗМУ РЕСПУБЛІКИ МАКЕДОНІЯ

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 2(29), с. 154–158

Розглядаються проблеми регулювання партнерських відносин у сфері туризму Республіки Македонія.

Функціонування сфери туризму Республіки Македонія в сучасних умовах господарювання характеризується певною активізацією, однак існує низка вагомих стримуючих факторів. Найбільше значення серед них має недосконалість нормативно-правової бази, суперечливість і неузгодженість окремих її положень, відсутність дієвої державної програми регулювання партнерських відносин у туризмі, як перспективного напрямку розвитку сфери, чітко розроблених методик і механізмів її реалізації.

На сьогодні регулювання туристичної діяльності відбувається відповідно до положень Конституції Республіки Македонія [1], законів Республіки Македонія “Про туристичну діяльність” [2], “Про зміни та доповнення до Закону про туристичну діяльність” [3], “Про готельне господарство” [198], Програми Уряду про розвиток туризму на 2010 р. [4], Програми Міністерства економіки Республіки Македонія “Про розвиток туристичної галузі”, “Національної стратегії розвитку туризму в період 2009–2013 рр.” [5].

Основна увага в чинних нормативно-правових актах Республіки Македонія надається регулюванню окремих аспектів функціонування сфери туризму. Більшість діючих програм розвитку туризму носять декларативний характер, містять загальну інформацію про стан галузі, основні проблеми, наявний ресурсний потенціал, що може бути використаний з метою їх вирішення, сукупність запланованих заходів. Однак, негативним фактом є відсутність визначення джерел отримання ресурсів для здійснення запланованих заходів, критеріїв для перевірки стану їх виконання, а також відповідальних осіб. Крім того, як свідчать проведені дослідження, у чинних нормативно-правових актах не визначені питан-

ня щодо налагодження взаємодії між державними органами влади і підприємницькими структурами, їх роль і значення в процесах розвитку сфери туризму.

За умов існування необхідності досягнення загальних економічних цілей і вирішення актуальних соціально-економічних завдань важливим є створення умов для налагодження ефективної взаємодії на ринку між органами державної влади і підприємницьким сектором, тобто формування так званого державно-приватного партнерства. Даний тип партнерських відносин, як визначає професор Цв. Тончев [6], є сукупністю організаційно-правових і фінансово-економічних відносин і дій держави і приватного бізнесу, спрямованих на досягнення загальних цілей реалізації економічної політики держави. Можливість здійснення такого типу взаємодії у сучасних ринкових умовах видається майже нереальним, оскільки вважається, що неможливо поєднати інтереси держави і підприємницького сектору. Основні економічні інтереси держави мають витратний характер і полягають у здійсненні капіталовкладень з метою забезпечення територіальної цілісності, суверенітету країни, безпеки, стабільності її розвитку. Відповідно основною метою приватного сектору економіки є максимізація прибутку як в довгостроковій, так і в короткостроковій перспективах, тобто їх цілі мають “доходний” характер.

Поєднуючи інтереси цих двох учасників ринку, стає зрозумілим, що партнерство між ними є можливим за умов розуміння, що основним джерелом поповнення і формування доходів держави є податкові платежі з доходів громадян і прибутків підприємницького сектору. Саме за рахунок цих коштів здійснюється реалізація інтересів

держави. Відповідно виконання державою своїх головних завдань зумовлює розвиток і поліпшення ситуації на ринку (підвищення рівня життя, купівельної спроможності населення, створення сприятливого інвестиційного клімату тощо), що неодмінно призводить до підвищення ефективної діяльності приватного сектору, збільшення обсягів його доходів і прибутків. Тобто між учасниками партнерства формується циклічний зв'язок, що є передумовою налагодження тісних і взаємовигідних відносин. Особливої значущості набуває партнерство в умовах обмеженості матеріальних ресурсів, фінансової кризи, коли держава самостійно неспроможна вирішувати всі проблеми соціального та економічного характеру.

Основною причиною, що вимагає активізації державно-приватного партнерства у сфері туризму Македонії, є спільність цілей учасників, а саме: створення конкурентоспроможного на світовому ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити потреби туристів, забезпечити комплексний розвиток територій при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини, здійснення розбудови і відновлення туристичної інфраструктури.

Реалізація державно-приватного партнерства є можливою за рахунок створення відповідних умов, а саме:

- розробки і прийняття дієвих і прозорих законодавчих норм, що забезпечать нормальні умови функціонування підприємницьких структур;
- законодавчого встановлення механізмів і процедур прийняття рішень щодо розвитку сфери туризму;
- контролю за діяльністю монополій, особливо щодо ціноутворення;
- забезпечення рівності перед законом усіх суб'єктів економічної діяльності, а також державних організацій, керівників незалежно від їх посад;
- відкритості соціально-економічної політики держави;
- здійснення контролю за діями влади, їх систематичного звітування про виконання своїх обов'язків;
- відкритості державних органів влади і готовності до прийняття ініціатив і пропозицій від підприємницького сектору;
- збалансування державного і приватного капіталів;

- врахування контролюючої ролі суспільства, що має право виявляти ініціативу і здійснювати правотворчі і програмні науково-експертні розробки, сприяти розвитку сфери туризму;
- залучення приватного бізнесу до розробки і реалізації інноваційних проектів і технологій обслуговування туристів тощо.

Реалізація партнерських відносин між державними органами влади і приватним сектором має здійснюватися шляхом укладання відповідних контрактів, договорів, наприклад, щодо оздоровлення соціально незахищених верств населення, дітей-сиріт, інвалідів. Іншим важливим напрямом є спільна розробка та реалізація національних програм і проектів розвитку окремих регіонів чи видів туризму за рахунок об'єднання капіталів, розподілу витрат і ризиків. Значним стримуючим фактором здійснення державно-приватного партнерства в Македонії є неготовність ринку і його основних учасників. Виходячи з даних передумов, запропоновано концепцію державного регулювання партнерських відносин у сфері туризму Республіки Македонія (див. таблицю), спрямовану на створення сприятливих ринкових умов для формування державно-приватного партнерства.

Зазначена концепція спрямована на вдосконалення сфери туризму Республіки Македонія, створення умов для її ефективного розвитку передусім шляхом налагодження партнерських відносин між основними суб'єктами туристичного ринку, що функціонують на мікроекономічному рівні, з поступовим доведенням доцільності здійснення їх партнерства з державними органами влади, тобто на мезо- і макроекономічному рівнях, готовності держави до сприйняття підприємців як рівноправних учасників ринкових процесів.

Здійснення державного регулювання передбачається в трьох основних напрямках: законодавчому, адміністративному та економічному. Законодавчі дії насамперед полягають у розробці та прийнятті ефективної, діючої нормативно-правової бази, що містить норми щодо організації діяльності туристичних підприємств, механізмів їх об'єднання шляхом налагодження партнерських відносин. Мають бути вдосконалені існуючі процедури ліцензування, сертифікації і стандартизації туристичних послуг, оскільки вони є недостатньо прозорими та об'єктивними, характеризуються наявністю певних обмежень і умовностей, не відповідають міжнародним нормам.

Концепція державного регулювання партнерських відносин у сфері туризму Республіки Македонія

Місія – підвищення добробуту країни і населення за рахунок створення конкурентоспроможної туристичної інфраструктури в окремих регіонах і по всій території Республіки Македонія	
Мета – створення в Македонії високоефективного та конкурентоспроможного туристичного комплексу за рахунок оптимізації процесів збереження і раціонального використання природно-рекреаційних та історико-культурних ресурсів шляхом впровадження відносин партнерства	
Напрями регулювання	
Законодавчі	<ul style="list-style-type: none"> - затвердження дієвих стратегічних програм розвитку туризму з визначенням особливого статусу туризму, пріоритетності внутрішнього туризму і партнерських відносин; - створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку; - удосконалення нормативів сертифікації та стандартизації послуг, системи ліцензування; - оптимізація процедур ведення реєстру територій сфери туризму; - налагодження відносин партнерства з іноземними державами щодо обміну досвідом з приводу розбудови і розвитку туризму; - спрощення земельного законодавства (відвід земельних ділянок для будівництва об'єктів туристичної інфраструктури, нормативи в орендних відносинах); - проведення тендерів на використання в цілях туризму заповідних територій
Адміністративні	<ul style="list-style-type: none"> - розподіл повноважень спеціалізованих органів управління туризмом; - формування органу-представника інтересів партнерств; - аудиторські перевірки туристичних суб'єктів; - розробка дієвих програм залучення інвестицій; - створення баз даних основних діячів туристичного ринку з метою оптимізації процесів пошуку доцільних партнерів, укладання угод; - формування сучасної системи статистичних показників; - підвищення ефективності підготовки спеціалістів сфери туризму, автоматизація їх роботи; - активізація рекламно-інформаційної політики держави і регіонів, популяризація на міжнародному і національному рівнях; - розробка нових туристичних маршрутів за умов партнерства із закладами культури
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення умов кредитування, субсидування партнерств, що створені в напрямі пропозиції соціальних туристичних послуг; - пільгове оподаткування учасників партнерських відносин, які здійснюють значний внесок у розвиток внутрішнього і в'їзного туризму; - фінансування наукових досліджень щодо розробки технологій ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу Македонії
Ресурси здійснення регулювання	
<ul style="list-style-type: none"> - кошти державного і місцевих бюджетів; - кошти об'єднань туристичних підприємств, акумульованих за рахунок внесків учасників; - внески національних та іноземних інвесторів; - кошти окремих учасників сфери туризму, що зацікавлені у розвитку даної сфери 	
Критерії регулювання	
<ul style="list-style-type: none"> - результативність діяльності партнерів у функціональних сферах: маркетинг, виробництво, фінанси, ділова активність, управління, економіка; - відстеження динаміки даних показників; - розрахунок загальних і середніх показників за окремими регіонами та в межах Республіки Македонія; - динаміка надходжень до бюджету (місцевого, державного) 	

Виходячи з цього, доцільним є визначення на державному рівні необхідності здійснення ліцензування суб'єктів туристичного ринку відповідно до виду туризму. З метою активізації туристичної діяльності в межах країни необхідно передбачити норму щодо видачі суб'єктам ліцензій на право надання послуг візного туризму лише за умов досягнення певного обсягу реалізації послуг у напрямках внутрішнього і в'їзного туризму. Крім того, у законі відсутні є норми щодо визначення основних принципів діяльності таких основних суб'єктів сфери туризму, як закладів розміщення, харчування, дозвілля, екскурсійних бюро.

Доцільним у сучасних умовах є створення спеціалізованих об'єднань суб'єктів туристичної сфери [6] в напрямках горизонтальної і вертикальної інтеграції, засновниками яких можуть виступати заклади розміщення та харчування, санаторно-оздоровчі заклади, туристичні оператори і агенти, державні органи влади, обласні державні адміністрації, фінансові установи, страхові компанії та інші зацікавлені особи. Основною метою їх партнерства є реалізація заходів, спрямованих на акумулювання фінансових ресурсів, відстоювання й лобіювання власних інтересів на регіональному і національному рівнях, розробку і втілення в життя сучасних концепцій ведення господарської ді-

яльності, обслуговування туристів, підвищення рівнів якості і конкурентоспроможності туристичних послуг і продуктів, їх просування.

Іншим головним аспектом здійснення заходів в адміністративному напрямі є створення умов для стимулювання учасників сфери туризму. Результати аналізу, здійсненого в попередніх підрозділах, довели, що, незважаючи на щорічну активізацію діяльності підприємств сфери туризму, їх участь у формуванні доходної частини бюджету є недостатньо активною. З метою виявлення “неплатників”, важливим є здійснення регулярних планових та незапланованих аудиторських перевірок, які забезпечать скорочення тіньового сектору економіки, змусять суб’єктів господарювання, у тому числі приватний сектор, частка якого в сфері туризму є істотною, активно і систематично сплачувати обов’язкові платежі. З цією метою має бути вдосконала система статистичної звітності, що дасть можливість співвідносити обсяги обслуговуваних туристів і їх участь у формуванні доходів суміжних з туризмом сфер національного господарства Македонії (транспорт, готельного бізнесу, харчової промисловості тощо), тобто має бути розроблений механізм врахування ролі туризму в активізації всіх сфер економіки [6, 195].

Особлива увага має бути приділена вирішенню питань щодо створення баз даних основних учасників сфери туризму, які прямо чи опосередковано зацікавлені у формуванні відносин партнерства як передумови для підвищення рівня їх ефективності, диверсифікації пропонованих послуг, підвищення рівня якості, активності на ринку і, відповідно, ринкової частки. Успішна реалізація цих заходів є можливою за рахунок оптимізації процесів збирання і систематизації даних про основних суб’єктів, удосконалення статистичних звітів, які вони подають, доповнення їх спеціальними показниками. Для цього мають бути розроблені сучасні прогресивні інформаційні системи, що узагальнюватимуть інформацію про основних учасників сфери туризму (туристичних операторів і агентів, підприємств готельного, розважального, транспортного та санаторно-оздоровчого призначення, закладів харчування), які можуть бути обрані партнерами.

Реалізація всіх зазначених заходів є можливою лише за рахунок забезпечення умов для створення ефективної системи освіти країни, підготовки кваліфікованих кадрів з питань управління сферою туризму, налагодження і реалізації партнерських відносин як сучасного підходу до управління.

Основною передумовою розвитку сфери туризму Республіки Македонія, відповідно до здійснених досліджень, є активізація внутрішнього і в’їзного туризму як основних напрямів залучення коштів до державного бюджету, у тому числі валютних. Однак, підвищення обсягів зазначених видів туризму є можливою лише за рахунок здійснення активної інформаційної підтримки Македонії, окремих її туристичних регіонів і дестинацій, популяризації їх на національному і світовому ринках. Особливої актуальності набуває необхідність розробки централізованої державної рекламної програми, спрямованої на проведення і взяття активної участі у роботах регулярних міжнародних і національних виставок і конференцій, розміщення інформаційних стендів, активізацію видавничої і поліграфічної діяльності щодо друку буклетів і рекламних матеріалів, що забезпечують повноту і достовірність інформації про національний туристичний потенціал. З цією метою мають активно використовуватися різні засоби поширення інформації, у тому числі мережа Інтернет, відбуватися державно-приватне партнерство шляхом лобіювання інтересів певних суб’єктів господарювання, які не мають можливості самостійно організувати просування продуктів і послуг, однак, є достатньо важливими для держави в цілому.

Економічні заходи державного регулювання партнерських відносин у сфері туризму Македонії пов’язані передусім з переглядом норм оподаткування діяльності суб’єктів туристичного ринку. В першу чергу необхідно переглянути ставки оподаткування діяльності туристичних суб’єктів, створити умови для стимулювання активності бізнесу, зростання обсягів доходів, а не формування тіньового сектору і вивозу капіталу за кордон. Доцільним, на нашу думку, є застосування пільгових умов для тих суб’єктів господарювання і їх об’єднань, які пропонують повний перелік послуг щодо обслуговування туристів, особливо з приводу пропозиції соціальних туристичних послуг (для незахищених верств населення, пільгових категорій, осіб з обмеженими фізичними можливостями тощо). Крім цього, державним органам влади необхідно стимулювати добровільну участь бізнес-структур у реалізації деяких державних зобов’язань, наприклад, за рахунок участі підприємців у благодійності, що забезпечить зниження бази оподаткування.

Реалізація запропонованих напрямів державного регулювання забезпечить створення сприятливих умов для ефективного розвитку сфери ту-

ризму в цілому, оптимізує процеси формування партнерських відносин між різними учасниками сфери як основної передумови її розвитку. Найголовнішим стримуючим фактором реалізації запланованих дій може бути нестача фінансових коштів. Виходячи з цього, у запропонованій концепції з метою мінімізації її декларативності визначено основні джерела отримання коштів для її реалізації. На зразок джерел відзначено цільові кошти державного і місцевого бюджетів, вітчизняних та іноземних інвесторів, інших зацікавлених осіб. Крім того зазначено, що за умов упровадження відносин партнерства, їх учасники можуть самостійно формувати спеціальні фонди за рахунок акумулювання власних внесків, витрачаючи їх на реалізацію своїх економічних інтересів і здійснення господарської діяльності.

З метою підвищення ефективності функціонування сфери туризму Македонії, обмеження впливу стримуючих факторів, їх мінімізації, створення умов для використання сучасних методів управління, заснованих на оптимальному поєднанні зусиль і активів різних ринкових суб'єктів, необхідною є розробка механізмів реалізації державно-приватного партнерства, спрямованого на досягнення певного результату відповідно до здійснення сукупності заходів у законодавчому, адміністративному та економічному напрямках за умов дотримання певних принципів і створення сприятливих умов.

Таким чином, відповідно до запропонованих механізмів стає зрозумілим, що при реалізації державно-приватного партнерства налагоджується циклічний зв'язок між двома основними сторонами взаємодії. Державні органи влади, здійснюючи свої повноваження, впливають на створення ринкових умов, у яких функціонує приватний сектор, затверджуючи і створюючи правове поле, податкову і бюджетну політики. Підприємці не лише пристосовуються до ринку, а й намагаються впливати на нього, відстоюючи свої права й інтереси. Важливе місце в даній взаємодії займають також представники приватного секто-

ру, які не є учасниками сформованих партнерств, а виступають свого роду індикаторами успішності їх діяльності. Дотримання ними правил і принципів діяльності сформованих партнерств, відстеження результатів їх діяльності, прагнення стати їх членами є свідченням про авторитетність діючих партнерств, їх міцність і силу. Крім того, важливим є факт збігу цілей, які прагнуть досягти ці дві сторони приватного сектору при відстоюванні власних інтересів на державному рівні. Важливе значення для досягнення ефективності партнерства в сфері туризму має також факт їх об'єднання, створення коаліцій як передумови для підвищення рівня представництва, посилення їх значущості на державному та регіональному рівнях.

Література

1. Конституція Республіки Македонія. – http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/macedon/macedon-r.htm
2. Закон Республіки Македонія "Про туристичну діяльність". – Закон за туристичката дејност, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 62 од 16.09.2004 година.
3. Закон Республіки Македонія "Про зміни до Закону про туристичну діяльність". – Закон за изменување и дополнување на законот за туристичката дејност. – Службен весник на Р. Македонија бр. 89/08 од 18.07.2008 година.
4. Програма про розвиток туризму в Республіці Македонія на 2010 р. – Службен весник на РМ, бр. 23 од 18.02.2010 година. – Програма за развој на туризмот за 2010 година. – Влада на република македонија, Службен весник на РМ, бр. 23 од 18.02.2010 година, 2 од 5 Службен весник на РМ, бр. 23 од 18.02.2010 година, 3 од 5 Службен весник на РМ, бр. 23 од 18.02.2010 година, 4 од 5 Службен весник на РМ, бр. 23 од 18.02.2010 година.
5. Програма Міністерства економіки Республіки Македонія в рамках програми Уряду Республіки на 2010 рік. – <http://www.economy.gov.mk/?ItemID=9842780F057E5B4BB7D4B4905C422735>
6. М. Бъчваров, Цв. Тончев. Основи на туризма. – София, 2009.

Партнерські відносини у сфері туризму мають забезпечуватися державою за рахунок правових, економічних, організаційних факторів.

Правовые отношения в сфере туризма должны обеспечиваться государством за счет правовых, экономических, организационных факторов.

The partners relation in the sphere of tourism must be ensured by state by legal, economic and organizational factors

Надійшла 22 лютого 2011 р.